

CHRISTENDOM EN MAATSCHAPPIJ

ONDER REDACTIE VAN Mr. P. A. DIEPENHORST

EVANGELISATIE

DOOR

Dr. H. BAVINCK

■ SERIE 5 :: NUMMER 9 ■

UTRECHT □ G. J. A. RUYS □ 1913

CHRISTENDOM EN :: MAATSCHAPPIJ ::

ONDER REDACTIE VAN MR. P. A. DIEPENHORST

EVANGELISATIE

DOOR

Dr. H. BAVINCK

:: SERIE 5 :: NUMMER 9 ::

UTRECHT :: G. J. A. RUYS :: 1913

Het ons zoo gemeenzame woord evangelie is aan de Grieksche taal ontleend, en bestond reeds lang, voordat in de eerste eeuw onzer jaartelling de Schrijvers van de boeken des Nieuwen Testaments er herhaaldelijk gebruik van maakten, om daarmede de blijde boodschap des heils in Christus aan te duiden. Het Grieksche woord beteekende echter oorspronkelijk niet goede of blijde boodschap, maar werd, vooral in den onzijdigen meervoudsvorm, gebezigd van de belooning, die aan den bringer eener goede tijding terhand gesteld, of van de offerande, die uit dankbaarheid voor de ontvangst eener goede tijding aan de goden aangeboden werd. Toch verkreeg het woord ook reeds vóór den invloed van het Christendom in het gewone Grieksch somtijds de beteekenis van goede tijding. Heel gewoon schijnt deze beteekenis daar nooit geworden te zijn; maar toch is er een merkwaardig voorbeeld van bewaard in het voor enkele jaren gevonden opschrift van Priene (eene oude Jonische stad van Klein-Azië, gelegen ten zuiden van Efeze), waarin het van den geboortedag des keizers heet, dat deze voor de wereld de aanvang was van dingen, die ter oorzaak van hem evangelia, goede tijdingen waren.

Met dien keizer wordt in het waarschijnlijk uit het negende jaar vóór Christus dateerende opschrift de eerste Romeinsche keizer Caesar Augustus bedoeld; zijn geboortedag werd als de geboortedag van „een god,” als eene goede tijding voor de wereld, als de aanvang eener nieuwe tijdrekening beschouwd. In de eerste eeuw vóór de geboorte van Christus bestond er n.l. eene

wijdverbreide verwachting, dat er uit het Oosten een Koning-Heiland voortkomen zou, die vrede en rust aan de aarde zou brengen. Verschillende getuigenissen bij Plutarchus, Cicero, Suetonius, Tacitus leveren ons daarvan het bewijs, en inzonderheid komt daarvoor de vierde ecloga van Vergilius in aanmerking, waarin de dichter zingt, dat thans de laatste eeuw gekomen is, waarvan de Cumaeische Sibylle sprak, en dat eene lange reeks van eeuwen van vorenaf begint. Reeds keert de maagd weder en komt de gouden tijd van Saturnus terug; reeds daalt een nieuw Kroost uit den hoogen hemel neder, door wien het ijzeren geslacht zal ophouden en een gouden geslacht over de gansche wereld zal opstaan.

Deze verwachting werd in het jaar 40 vóór Christus versterkt door het verdeelings- en vredeverdrag, dat Cajus Julius Caesar Octavianus met Antonius sloot, en waarbij hem het Westen, aan laatstgenoemde het Oosten als rijksgebied werd toegewezen. En ze ontving opnieuw eene krachtige bevestiging, toen Octavianus op den 2den Sept. van het jaar 31 in den zeeslag bij Actium op zijn mededinger en tegenstander de overwinning behaalde, aan zijn gebied in het Westen ook het gansche Oostelijk deel toevoegde, en dus feitelijk alleenheerscher werd over heel het Romeinsche wereldrijk. Zoo werd op dezen Octavianus hoe langer hoe meer de hoop van vrede, veiligheid en rust gebouwd, waaraan de menschheid, na de schrikkelijke beroeringen der laatste jaren, de diepste behoefte had.

En Octavianus stelde die verwachting niet te leur. Man van buitengewone gaven, van diepe menschenkennis en wijs beleid, van koele berekening en taaie volharding, liet hij de oude namen en vormen der republiek voortbestaan, en vermeed allen opschik en praal. Het binnenlandsche bestuur liet hij voor een groot deel aan den senaat over, maar de leiding der buitenlandsche politiek en het opperbevel over de krijgsmacht nam hij zelf in handen. En al zijn macht en invloed wendde hij aan, om overal geordende

toestanden te scheppen en door heel het rijk heen vrede en rust, veiligheid en welvaart te bevorderen. Hij verbeterde het bestuur in de steden, eerbiedigde de oude gebruiken, bracht vele groote bouwwerken, o. a. ook vele tempels, tot stand, bezette de vacante priesterplaatsen, bevorderde litteratuur en kunst, en opende eene periode van algemeene welvaart en bloei. In 27 v. Chr. ontving hij den titel van Sebastus = augustus (eerwaardige, heilige); in 7 v. Chr. werd zijn genius opgenomen onder de lares compitales, de beschermgoden, wier standbeelden op de kruiswegen stonden; na zijn dood in 14 n. C. volgde zijne consecratie, zijne heiligverklaring en opneming onder de goden. Deze vergoddelijking was bij den eersten keizer geen pure vleierij; zij kwam op uit den diepen indruk, dien zijne regeering op het naar vrede dorstend gemoed zijner onderdanen gemaakt had; Augustus was naar heidensche voorstelling de zichtbare god van het machtig wereldrijk, op zijne wijze en in zijne mate de soter en euergetes, de redder en wel-doener der menschheid.

De Christenen der eerste eeuw waren het hier tot zekere hoogte mede eens. Ook zij zagen aanvankelijk in het Romeinsche keizerrijk eene providentiële voorbereiding voor het vrederijk van Christus; kerk en wereldrijk vormden in het begin volstrekt geene vijandige tegenstelling. Uit het beeld en het opschrift der Romeinsche munt, waarin de belasting betaald moest worden, leidt Christus zelf in Matth. 22 : 21 v. het recht der keizerlijke regeering af en de verplichting voor alle onderdanen van het Romeinsche rijk, om den keizer te geven wat des keizers is, dat is niet alleen de belasting, maar ook den eerbied en de gehoorzaamheid, waarop hij als keizer aanspraak heeft. Deze zijn niet tegengesteld aan, maar kunnen en moeten samengaan met hetgeen Gode verschuldigd is, al is het ook dat men bij mogelijke botsing Gode meer gehoorzamen moet dan den menschen, Hand. 5 : 29. Daarmede gaf Christus principiëel de verhouding aan, waarin zijne discipelen

zich te stellen hadden tot de aardsche overheid. Wilt er geene macht is dan van God, en de machten die er zijn van God geordineerd zijn, is de overheid Gods dienaars, aan wie onderwerping verschuldigd is om der conscientie wil, die wel tot eene vreeze is voor de kwaaddoeners, maar lof geeft aan wie het goede doen, Rom. 13. Ze is geene antichristelijke, maar juist eene den antichrist wederhoudende macht, 2 Thess. 2 : 6, 7; waarborgt, dat ook de Christenen onder haar bestuur een gerust en stil leven mogen leiden in alle godzaligheid en eerbaarheid, 1 Tim. 2 : 2, en heeft ook van de zijde der Christenen op hunne gehoorzaamheid, eerbied en voorbede aanspraak, 1 Tim. 2 : 2, Tit. 3 : 1, 1 Petr. 2 : 13, 17. Niet zonder opzet wordt dan ook in Luk. 2 een verband gelegd en in zekeren zin eene parallel getrokken tusschen de regeering van Augustus en de geboorte van Christus; toen de tijd vervuld was, is het koninkrijk Gods nabij gekomen, Mark. 1 : 15; toen de volheid des tijds was gekomen, heeft God zijnen Zoon uitgezonden, geworden uit eene vrouw, geworden onder de wet, Gal. 4 : 4. Met beiden, met Augustus op den troon en met Christus in de kribbe, brak een nieuwe tijd aan, een tijd van aardschen en van hemelschen vrede. Beider geboorte was voor de wereld eene goede boodschap, een heuglijk evangelie. De eenheid en macht van het wereldrijk was bevorderlijk aan de komst van Christus, aan de stichting en verbreiding van zijn rijk.

Dat deze komst van Christus en zijn rijk in het Nieuwe Testament telkenmale met den naam van Evangelie wordt genoemd, zou zich zeer goed daaruit laten verklaren, dat de Christenen bij wijze van tegenstelling met de Heidenen zeiden: al moge de geboorte van Augustus in zekeren zin een evangelie voor de wereld zijn geweest, de komst van Christus is toch *het* Evangelie, de goede en blijde boodschap bij uitnemendheid, want gene bracht slechts een aardschen en tijdelijken vrede, doch deze een vrede, die hemelsch, geestelijk en eeuwig is. Eene andere verklaring ligt echter veel meer voor de hand. In het Oude Testament toch

werden de woorden basora en bisser (boodschap en boodschappen) door de Zeventigen in hunne Grieksche vertaling overgezet door evangelium en evangeliseeren; en dan nog nader met dit onderscheid, dat, wanneer evangelium de belooning voor het brengen eener goede tijding beteekent, dit woord gebruikt wordt in het onzijdig meervoud, en als er de goede boodschap zelve mede aangeduid wordt, in het vrouwelijk enkelvoud. Eéne plaats schijnt hierop eene uitzondering te maken, n.l. 2 Sam. 18 : 25, want er is daar ongetwijfeld eene goede boodschap (en niet eene belooning) bedoeld, en toch lezen sommigen daar het onzijdig meervoud; maar anderen achten het terecht waarschijnlijk, dat ook daar ter plaatse het vrouwelijk enkelvoud de voorkeur verdient, wijl dit ook in vers 20 en 27 van hetzelfde hoofdstuk voorkomt. De Grieksche vertaling kent dus het onzijdige woord evangelium nog niet in den zin van blijde boodschap, maar wel toch reeds het vrouwelijk evangelia, 2 Kon. 7 : 9, verg. 1 Kon. 1 : 42, 2 Sam. 18 : 20, 25, 27.

Deze evangelia wordt nu verder in het Oude Testament vooral toepasselijk gemaakt op de blijde boodschap, die na de ballingschap aan Jeruzalem gebracht zal worden en die daarin bestaat, dat de Heere zijn volk gaat redden en zegenen. O Sion, gij verkondigster van goede boodschap, klim op een hoogen berg; o Jeruzalem, gij verkondigster van goede boodschap, hef uwe stem op met macht, hef ze op, vrees niet, zeg den steden van Juda: ziet, hier is uw God, Jes. 40 : 9, verg. ook Jes. 52 : 7, Ps. 40 : 10. Verlossing, heil, vrede, is de inhoud der boodschap, welke God door zijnen knecht aan zijn volk laat brengen, of, zooals het breeder in Jes. 61 : 1—3 omschreven wordt: De Geest des Heeren is op mij, omdat de Heere mij gezalfd heeft, om eene blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen. Hij heeft mij gezonden, om te verbinden de gebrokenen van hart, om den gevangenen vrijheid uit te roepen en den gebondenen opening der gevangenis; om uit te roepen het jaar van het wel-

behagen des Heeren en den dag der wrake onzes Gods, om alle treurigen te troosten, om den treurigen Sions te beschikken, dat hun gegeven worde sieraad voor asch, vreugdeolie voor treurigheid, het gewaad des lofs voor een benauwden geest; opdat zij genaamd worden eikeboomen der gerechtigheid, eene planting des Heeren, opdat Hij verheerlijkt worde.

In aansluiting bij deze belofte des Ouden Verbonds krijgt nu het woord Evangelie in het Nieuwe Testament eene speciale beteekenis. In de synagoge te Nazareth verklaarde Jezus zelf, dat de boven aangehaalde profetie thans in zijn persoon en werk werd vervuld, Luk. 4 : 15—21. De inhoud van het Evangelie bestaat dus allereerst in de vervulling van de belofte des Ouden Testaments; wat toen epangelia (belofte) was, is nu evangelium geworden, gelijk Paulus het later betuigde in de synagoge te Antiochië in Pisidië: wij verkondigen (evangeliseeren) u de belofte (epangelia), die tot de vaders geschied is, dat namelijk God die vervuld heeft aan ons, hunne kinderen, als Hij Jezus verwekt heeft. Dat evangelie, de vervulling van de Oudtestamentische belofte, begon volgens Mark. 1 : 1 v. met het optreden van Johannes, den dooper bijgenaamd, die de komst van het Godsrijk aankondigde, den doop der bekeering predikte tot vergeving der zonden en heenwees naar den Sterkere, die na hem komen zou. Kort daarna kwam Jezus uit Nazareth in Galilea naar den Jordaan, om van Johannes gedoopt te worden. En toen deze doop en daarna nog de verzoeking in de woestijn had plaats gehad, ving Jezus zijne prediking aan, en deze prediking had tot inhoud het Evangelie Gods, de blijde boodschap, dat de tijd vervuld en het koninkrijk Gods was nabij gekomen; bekeert u en gelooft dat Evangelie, Mark. 1 : 15. De belofte in het Oude en hare vervulling in het Nieuwe Testament blijkt dus nader daarin te bestaan, dat het koninkrijk Gods komt, het koninkrijk met de gerechtigheid, het heil, den vrede en de blijdschap Gods, tot verlossing

van allen, die het verwachten en ontvangen in den weg van bekeering en geloof.

Maar in het verloop der Nieuwtestamentische geschiedenis wordt deze inhoud van het Evangelie nog nader ontplooid. Door Harnack is deze ontwikkeling zoo voorgesteld, alsof het eerste Evangelie, dat door Jezus gepredikt werd en de komst van het Godsrijk tot inhoud had, bij de apostelen, inzonderheid bij Paulus, plaats maakte voor het tweede Evangelie, dat den persoon en het werk van Christus tot middelpunt had. Het Evangelie van Jezus zou dan veranderd zijn in een Evangelie over Christus, het subject omgezet zijn in het object. Maar deze voorstelling is met het getuigenis des Nieuwen Testaments beslist in strijd. Want ten eerste schrijft Christus zich ook in de eerste drie Evangelien eene geheel eenige plaats in het koninkrijk der hemelen toe, zoodat van de verhouding, waarin de menschen zich tot Hem stellen, hun verderf of zaligheid afhangt. En ten andere is het volkomen begrijpelijk, dat Jezus eerst gekruisigd, opgestaan en aan 's Vaders rechterhand verheerlijkt moest zijn, eer de discipelen het volle inzicht konden erlangen in de beteekenis van zijn persoon en werk. Het Evangelie des koninkrijks, dat Jezus zelf gepredikt had en dat in den diepsten grond zelfprediking was, verkondiging door Christus van zijn eigen Zoon- en Messiasschap, ontwikkelde zich dus geleidelijk onder invloed der gebeurtenissen en onder leiding des Geestes tot het Evangelie Gods over zijn Zoon, gelijk Paulus het noemt in Rom. 1 : 1, 2. De prediking van Philippus door Evangelist vormde als het ware den overgang, of liever de verbinding van beide; want hij predikte, of gelijk er in Hand. 8 : 12 eigenlijk staat, hij evangeliseerde over het koninkrijk Gods en den naam van Jezus Christus. De prediking van Gods koninkrijk was dus en werd steeds duidelijker de prediking van Christus, die er de koning en tevens de profeet en priester van is. Het Evangelie des Nieuwen Testaments heeft dus tot middelpunt en inhoud den persoon en het werk van Christus, Jezus Christus

en dien gekruisigd; een ander evangelie is er niet. Daarom kon dan ook sedert de tweede eeuw de beteekenis van het woord Evangelie zich in dien zin wijzigen, dat het de aanduiding werd van de woorden en daden van Christus, en nog nader van de *beschreven* woorden en daden van Christus, gelijk wij heden ten dage nog spreken van het Evangelie van Mattheus en Markus, Lukas en Johannes. Maar deze vier Evangeliën waren naar de oorspronkelijke opvatting geen vier, maar slechts één Evangelie in vier vormen of beschrijvingen. En dat ééne Evangelie had Christus tot inhoud.

Dit Evangelie heeft zijn oorsprong in God; het is zijne genade, die het geopenbaard en geschonken heeft en het ook verkondigen doet, Mark. 1 : 14, Hand. 20 : 24, 1 Petr. 4 : 17, Hebr. 1 : 1. Nadat de profeten in het Oude Testament voorafgegaan waren, is het bij den aanvang der nieuwe bedeeeling het eerst verkondigd door den engel, die aan Zacharias, Luk. 1 : 19, en aan Maria, Luk. 1 : 30 v. verscheen, en vooral ook door dien engel des Heeren, die na de geboorte van Jezus tot de herders in de velden van Ephrata sprak: vreest niet, ziet ik verkondig (evangeliseer) u groote blijdschap, die al den volke wezen zal, n.l. dat u heden geboren is de Zaligmaker, welke is Christus de Heer, in de stad Davids, Luk. 2 : 10. Deze prediking van engelen behoort echter tot de voorbereiding, en is van buitengewonen en tijdelijken aard. Straks treden Johannes en Jezus op als predikers van het Evangelie, daarna de discipelen en de zeventigen, die er tijdens Jezus' leven een bepaalden last toe ontvingen, Luk. 9 : 2, 10 : 9, en dan de apostelen, die vooral na Jezus' verheerlijking als zijne getuigen moeten optreden en het Evangelie hebben te prediken aan alle creaturen, beginnende van Jeruzalem en over Judea en Samaria heen het verbreidende tot aan het uiterste der aarde, Matth. 28 : 9, Mark. 16 : 15, Hand. 1 : 8.

Voor dit prediken van het Evangelie gebruikt het Nieuwe Testament inzonderheid drie woorden: ten eerste *kerussein*,

hetwelk op eene aankondiging wijst, zooals een heraut de komst van zijn vorst uitroept; dan katangellein, dat meer brengen van een boodschap, berichtgeven, verkondigen, openbaren beteekent; en eindelijk evangelizein, hetwelk die boodschap als goed nieuws, als eene blijde tijding doet kennen. Maar al deze drie werkzaamheden leiden vanzelf tot eene vierde over, welke in de H. Schrift door het woord didaskein, leeren, aangeduid wordt. Bij Johannes den dooper is dat nog niet het geval; hij is en blijft een heraut, een wegbereider. Maar Jezus treedt niet alleen als prediker van het Evangelie, doch ook als meester en leeraar op; Hij onderwijst zijne discipelen aangaande de verborgenheden van het koninkrijk Gods. En als Hij vóór zijne hemelvaart aan zijne apostelen den last geeft, om het Evangelie te prediken (kerussein = aankondigen en uitroepen) aan alle creaturen, Mark. 16 : 15, dan omschrijft Hij dit elders aldus: onderwijst alle volken en leert hen onderhouden alwat ik u bevolen heb, Matth. 28 : 19.

Dit prediken en leeren was in den eersten tijd niet uitsluitend aan het ambt gebonden. De gemeente was wel nooit zonder ambt; men kan zelfs in zekeren zin zeggen, dat in het door Christus gestichte apostolaat het ambt aan de gemeente voorafgaat. De twaalf apostelen hadden juist de roeping, om als oor- en ooggetuigen van Christus op te treden en in Joden- en Heidenwereld den grondslag der gemeente te leggen, Joh. 17 : 20, Eph. 2 : 20, 1 Joh. 1 : 3, Openb. 21 : 14. En als deze apostelen hier of daar eene gemeente hadden gesticht, stelden zij daarin al spoedig opzieners (ouderlingen) en diakenen aan, die belast werden met de regeering der kerk en met de verzorging der armen, Hand. 6 : 1—6, 11 : 30, 14 : 23, 20 : 28, enz. Maar men bedenke wel, dat er in dien eersten tijd eene rijke uitdeeling van velerlei gaven plaats had, Rom. 12 : 6, 1 Cor. 12 : 4 v., en dat daarom aan de oefening dier gaven eene groote speelruimte kon en mocht geschonken worden. Dit had betrekking zoowel op het leeren als

op het dienen, Rom. 12 : 7, 1 Cor. 12 : 10, 1 Petr. 4 : 11; en nog duidelijker dan het Nieuwe Testament leert ons de na-apostolische litteratuur, dat er mannen en ook wel vrouwen waren, die geen ambt bekleedden en aan geene plaatselijke kerk verbonden waren, maar die, zooals Origenes zegt, alles over hadden voor de verbreiding van het geloof, en van stad tot stad, ja van dorp tot dorp reisden, om nieuwe geloovigen voor den Heere te winnen. Al deze reizende predikers, die er in de tweede eeuw in vrij grooten getale bestaan moeten hebben, werden in ruimeren zin apostelen, profeten, evangelisten of leeraars genoemd. Zij stonden eerst in hoog aanzien, en velen streefden ernaar, om in de gemeente als zulke leeraars te gelden, verg. ook Jak. 3 : 1. Maar spoedig drong er toch al bederf in dezen stand; het struikelen in woorden kwam ook bij deze leeraars meermalen voor, en niet alleen in dezen zin, dat zij de gave des woords misten, welke zij dachten te bezitten, maar veel erger in dit opzicht, dat zij wetend of onwetend het woord misbruikten, om allerlei dwaling te verkondigen.

Voor al het Gnosticisme, dat in de tweede eeuw wijd verbreid was en de prediking van het Evangelie veranderde in bewegelijke woorden van menschelijke wijsheid, werkte dit misbruik in de hand. De kerk werd daardoor genoodzaakt, om tegen deze vrije leeraars op hare hoede te zijn; ofschoon zij den leerarbeid van mannen, als bijv. de Apologeten, die op den grondslag van de apostelen voortbouwden, hoog waardeerde, wist zij toch langzamerhand ambt en leer steeds nauwer aan elkander te verbinden; in de oud-katholieke kerk reeds werd het leeren aan de leeken onttrokken en tot een privilege van den bisschop gemaakt. Opmerkelijk is daarbij nog, dat van deze rondreizende leeraars ons zoo weinig bekend is. Ofschoon hun getal aanzienlijk moet geweest zijn, want ze komen heel de tweede eeuw door tot in het begin der derde nog voor, zijn slechts enkele namen van hen bewaard gebleven. Hun invloed schijnt inderdaad niet zoo groot geweest te zijn, als wij aanvankelijk van hen zouden hebben

verwacht. De gemeente van Christus is in de eerste eeuw in de wereld gevestigd door den zendingsarbeid der apostelen, met name van Paulus, en daarna voornamelijk voortgeplant en uitgebreid van binnen uit, door de belijdenis en het leven der geloovigen zelven. Dezen worden in het onderwijs van Christus en de apostelen niet opgewekt, om terstond na hunne bekeering hun huis en beroep te verlaten en op de bekeering van anderen uit te gaan, maar integendeel om te blijven in de roeping, waarin zij geroepen zijn, 1 Cor. 7 : 20, en om juist daar ter plaatse, waar God hen gesteld heeft, als man of vrouw, als heer of dienstknecht enz. getrouw te zijn en te volharden ten einde toe. Daarnaar hebben zich de geloovigen in den eersten tijd gedragen. De Christenen zelven waren de beste zendelingen, door hun belijdenis en leven, door hun moed en standvastigheid, door hun martelaarschap bovenal; hun bloed was het zaad der kerk; en die kerk zelve in hare totaliteit was het sterkste middel der zending (Harnack).

Van evangelisatie in onzen zin was er daarom in de eerste eeuwen ook geen sprake. Wel is waar zouden wij den arbeid der Oudtestamentische profeten in zekeren zin met dien naam kunnen aanduiden; want naarmate het volk van Israël in Kanaan meer en meer tot afgoderij en bondsbreuk verviel, zond God zijne profeten, die als boetepredikers optraden, het volk tot terugkeer en bekeering opriepen en het daarna ook troostten met de belofte des heils. En ook Johannes en Jezus richtten hunne prediking tot de Joden, die zij, evenals de profeten, nog steeds beschouwden als het volk Gods. Afvallige en trouwelooze kinderen mochten ze zijn, ze waren toch nog kinderen, uit wie de zaligheid was, wien de woorden Gods waren toevertrouwd, wien de belofte toekwam met hun zaad. Maar toen de Joden het Evangelie verwierpen, den Heilige en Rechtvaardige verloochenden en den Vorst des levens doodden, toen kwamen zij met de Heidenen op ééne lijn te staan en werden zij met dezen object van dezelfde missioneerende werkzaamheid. Ook dan blijft er nog wel verschil in voorrang en

methode, maar evangelie-verkondiging, evangeliseeren is toch de ééne naam, waarmede de arbeid der apostelen onder Joden en Heidenen aangeduid wordt. Zoo was er dus tweeërlei arbeid, waartoe de gemeente des Nieuwen Testaments geroepen werd: zendingsarbeid naar buiten in de wereld van Joden en Heidenen (evangelisatie in de N. Test. beteekenis), en stichtende arbeid naar binnen, bestaande in de bevestiging der gemeente en van al hare leden op het fundament van apostelen en profeten, door de bediening des woords, tot volmaking der heiligen en tot opbouw van het lichaams van Christus, Eph. 2 : 20, 4 : 12.

Maar de geschiedenis der kerk maakte al spoedig nog eene andere werkzaamheid noodzakelijk, die als het ware tusschen de innerlijke opbouw der gemeente en haar uitwendigen zendingsarbeid kwam in te staan en in onze dagen den naam van evangelisatie ontving. Naarmate de kerk n.l. in leer en leven tot verval kwam, werden pogingen aangewend, om haar daaruit op te heffen en tot hare oorspronkelijke zuiverheid terug te leiden. Dat begon reeds in den apostolischen tijd, gelijk vooral de brieven aan de Klein-Aziatische gemeenten in het boek der Openbaring bewijzen, die vermaningen tot trouwe volharding, maar ook tot bekeering en vernieuwing des levens bevatten. En van dezen tijd af is de geschiedenis der Christelijke kerk niet alleen eene historie geweest van innerlijken opbouw en uitwendigen zendingsarbeid, maar ook een aaneengeschaakt verhaal van reformaties en separaties, alle strekkende, om de oorspronkelijke zuiverheid der kerk in belijdenis en wandel te herstellen.

Bij al deze pogingen tot herstel is het nu hoogst merkwaardig, dat steeds in terugkeer tot den oorsprong van het Christendom heil wordt gezocht. Dat oorspronkelijk Christendom wordt daarbij zeer verschillend opgevat; meermalen wordt het niet in zijne totaliteit gegrepen, maar slechts ééne gedachte, zooals bijv. de kuisheid of de armoede of het niet-wederstaan enz. eenzijdig

op den voorgrond gesteld. Maar met uitzondering van hen, die in onzen tijd finaal met het Christendom gebroken hebben en van een nieuwen godsdienst of van eene nieuwe philosophie, zooals bijv. het monisme, heil verwachten, kan men zeggen, dat alle Christenen theoretisch en practisch zich laten leiden door het beginsel, dat alleen het oorspronkelijk Evangelie de kracht tot vernieuwing der vervallen kerk bevat.

Hieruit laat zich de beteekenis verklaren, welke allengs aan het begrip der evangelisatie is gehecht. Men kan deze nieuwe opvatting principiëel reeds tot Marcion terugleiden, inzoover hij het eerst een klaar inzicht zich verwierf in de scherpe onderscheiding, welke door Paulus tusschen wet en Evangelie was gemaakt, al is het ook, dat hij deze onderscheiding op de spits dreef, in eene vijandige tegenstelling omzette en bij de beoordeeling der Bijbelboeken hoogst eenzijdig toepastte. Maar de wordende Roomsche kerk wist deze Paulinische onderscheiding evenmin zuiver te verstaan; in plaats van met Marcion winst te doen, sloeg zij naar het andere uiterste over, begon hoe langer zoo meer in de wet een onvolmaakt Evangelie, in het Evangelie eene volmaakte wet te zien, en dreef dus alle hervormers onwillekeurig in deze richting, dat zij tegenover alle verbastering der kerk in naam van en met beroep op het oorspronkelijk Evangelie hun protest moesten indienen.

Dat is daarna dan ook schier van eeuw tot eeuw geschied. Zoo deden Petrus Valdes in 1176 en Franciscus van Assisi in 1209, in gehoorzaamheid aan de lex Christi, afstand van al hunne goederen, om het arme leven van Christus na te volgen en alle kracht te wijden aan prediking en werken der barmhartigheid. In de dertiende eeuw kondigde Joachim van Flore de nadering van de derde en laatste periode der kerkgeschiedenis aan; want deze verloopt in drie tijdperken; in dat van den Vader, van den Zoon en van den Heiligen Geest. De Vader legt de wet op, wijl Hij de vreeze is; de Zoon de tucht, wijl Hij de wijsheid is; de H.

Geest de vrijheid, wijl Hij de liefde is. Deze laatste periode breekt aan in 1260 en gaat van de monniken uit; ze zal zich daardoor kenmerken, dat het geestelijk verstand over de H. Schrift zal opgaan, dat zij zelve geest en leven in de kerk zal worden, en dat het evangelium aeternum, het eeuwig Evangelie, heerschen zal. Eene eeuw later trad in Engeland John Wiclif op (1330—1384), die van alle hervormers vóór Luther het krachtigst het Schrift-principe verkondigd en verdedigd heeft; het woord Gods was voor hem volkomen voldoende, grondslag en regel van leer en leven, zoodat, al waren er honderd pausen en alle bedelmonniken kardinalen, men hun toch slechts in zoover gelooven mag, als zij met het Evangelie, met de *lex Christi*, overeenstemmen. In navolging van dezen Doctor evangelicus verklaarde Joh. Huss (1369—1415), dat hem slechts als Evangelie gold, wat door de Schrift werd geleerd.

Met deze geschiedenis achter zich noemden de aanhangers van de Hervorming in de zestiende eeuw zich het liefst met den naam van Evangelischen, want zij waren in den grond der zaak geen volgelingen van Luther, Zwingli, Calvijn, gelijk de Roomschen met voorkeur van hen spraken, maar navolgers van Christus en belijders van zijn Evangelie. Ofschoon de naam Evangelischen nooit de gemeenschappelijke naam voor de aanhangers der Reformatie is geworden en weldra voor dien van Protestanten heeft moeten wijken, is hij toch in de kerken der Reformatie blijven voortleven, en telkens weer, vooral in tegenstelling met de Roomschen, in gebruik gekomen. Evenals in 1648 het *Corpus Evangelicorum* tegenover het *Corpus Catholicorum* gesteld werd, zoo werden in 1817, in het driehonderdste gedenkjaar der Hervorming de Luthersche en Gereformeerde kerk in Pruisen door Friedrich Wilhelm III vereenigd tot de Evangelische Kirche. Evangelisch is zoo een Protestantsche naam geworden, veelvuldig gebruikt en in vele kringen geliefd. Men spreekt van Evangelische Alliantie, Evangelische Bond, Evangelische maatschappij, Evange-

lische courant enz. en legt er dikwerf eene tegenstelling in tegenover Rome. Evangelisatie in dezen zin doet vooral denken aan verbreiding van het zuivere Evangelie onder eene Roomsche bevolking.

Maar het Evangelie heeft sedert de achttiende eeuw nog eene veel scherpere tegenstelling tegen zich zien opkomen. In de Protestantsche kerken trad zeer spoedig een algemeen verval in, ten bewijze daarvan, dat de Reformatie vele kringen slechts uitwendig en oppervlakkig hervormd had. Deïsme en rationalisme vonden daarom gemakkelijk ingang en bereidden in de achttiende eeuw dat naturalisme voor, dat aan al het bovennatuurlijke zijn afscheid gaf, daarmede de grondslagen zelve van het Christendom ondergroef, en de Natuur de plaats deed innemen van God. Dit naturalisme is in de negentiende eeuw aanzienlijk versterkt door de richting, in welke de natuur- en de geschiedwetenschap zich bewoog. Van heel het Christendom en van allen godsdienst zich emancipeerende, stelde deze zich geen ander en geen hooger doel, dan om de verschijnselen in de natuur en de feiten in de geschiedenis zoo nauwkeurig mogelijk waar te nemen en vast te stellen, en daarna op eene exacte wijze het verband op te sporen, dat ze onderling onverbrekkelijk verbindt. Daardoor is de moderne mensch zoo diep en zoo sterk onder den indruk gekomen van de macht der natuur, dat hij het geloof heeft verloren aan de almacht Gods. Al zijn er gelukkig nog velen, die zoo boud niet durven spreken als de atheïsten van professie, die God den laatsten en grootsten vijand noemen van het menschelijk geslacht; er heerscht toch ten aanzien van de onzienlijke dingen een bange twijfel, eene geestelijke malaise, die de beste krachten der ziel verteert; er is misschien nog wel een God, die zich openbaren en wonderen doen kan, maar wij kunnen er toch met zekerheid niets van weten; het leven is mysterie, wij wandelen in raadselen rond, naar alle zijden stooten wij het hoofd tegen

den muur, die vast en onbewegelijk het kenbare van het eeuwig onkenbare scheidt. Daar is, zoo zegt men, al zooveel gevallen van wat wij in onze jeugd in natuur en geschiedenis voor ontwijfelbare waarheid hebben gehouden; de geschiedenis der menschheid maakt ons, vooral op het gebied van den godsdienst, met zoo vele naief omhelsde en kinderlijk geloofde dwalingen bekend, dat het aanmatigend schijnt, om buiten de grenzen der exacte wetenschap van kennis der waarheid te spreken. Laten we daarom van een oordeel ons onthouden en ons troosten met de gedachte, dat God, indien Hij bestaat, zich het bezit der waarheid heeft voorbehouden, en ons slechts het zoeken naar de waarheid heeft toebetrouwd.

Gelijk altijd, gaat echter met dit ongeloof het bijgeloof vergezeld. Niet alleen het bijgeloof der Roomsche kerk, dat met zijn symboliek en kunst vele romantisch-aangelegde naturen bekoort; maar vooral dat veelhoofdige moderne bijgeloof, dat in de vormen van spiritisme en theosophie, van astrologie en magie, van geestelijke en lichamelijke kwakzalverij zich nestelt en uitbreidt in de centra van onze cultuur. Het Heidendom herleeft onder ons, zoowel in zijn wanhoop aan de waarheid als in zijn geloof aan de dwaling. Meermalen is deze eeuw met de eerste eeuw van onze jaartelling vergeleken; en volkomen terecht, want naarmate men beide leert kennen, nemen de punten van overeenkomst toe.

Maar in één opzicht is er verschil. Toen drong het jeugdige Christendom, gedragen door mannen vol des geloofs en des Heiligen Geestes, zegevierend de wereld binnen; thans wordt de kerk van Christus, tusschen ongeloof en bijgeloof in het nauw gebracht, hoe langer hoe meer van haar aanzien en invloed beroofd. Overal neemt het kerkbezoek en het ledental der gemeenten af. In de Vereenigde Staten van Noord-Amerika hield volgens Dr. Carroll ook in het jaar 1912 het aantal personen, die zich bij eene kerk voegden, geen gelijken tred met de toename der bevolking, want in dat jaar sloten zich slechts 597800 zielen bij eene of andere kerk aan, dat is 15500 minder dan in 1911. Bij den laatsten

census van kerkbezoekers in de stad Liverpool bleek hun getal in tien jaren tijds met ruim 18000 verminderd te zijn, terwijl de bevolking in dat tijdperk toch met ruim 45000 inwoners steeg. In Frankrijk klom, naar men zegt, het getal dergenen, die tot geene kerk of gezindte behooren, tot ongeveer een vijfde deel der bevolking; al is aan deze schatting geene volstrekte waarde te hechten, toch zijn allen het erover eens, dat hun getal van jaar tot jaar stijgt. In ons land bedroeg het getal van zulke onkerkelijken in 1879 nog slechts 12000, maar het klom in 1889 reeds tot 66000, in 1899 tot 150000, en in 1909 tot ruim 290,000. Hoe onrustbarend deze cijfers ook zijn, veel zorgwekkender is nog dit andere feit, dat duizenden bij duizenden, die nominaal nog tot eene kerk behooren, feitelijk geheel met haar en met heel het Christendom gebroken hebben. Er zijn gansche buurten in de steden en ook wel op het platteland, er zijn groote groepen in onze maatschappij, die om den godsdienst zich in het minst niet bekommeren en, zooals Paulus van het eertijds der Ephesinische Christenen zeide, zonder God en zonder hope leven in de wereld. De godsdienstige en zedelijke verwildering van ons volk neemt hand over hand toe. Met de kennis van den Bijbel wordt het in vele kringen hoe langer hoe droever gesteld. Domine's hebben afgedaan en gelden bij velen nog maar als eene antiquiteit. Zonen feestdagen dienen nog slechts voor verveling of voor vermoeiend en uitputtend genot.

Bij deze geestelijke komt nu nog de lichamelijke ellende. De wetenschap heeft in de laatste eeuwen hare uitvindingen en ontdekkingen ook weten dienstbaar te maken aan de practijk en de wereld verbaasd met de wonderen der techniek. Daardoor is het menschelijk leven in vele opzichten verrijkt en veraangenaamd, maar ook de geheele maatschappij van gedaante veranderd. Terwijl vroeger iedere stad, dorp, gezin, elk beroep en bedrijf, alle stand en rang zelfstandig was, worden thans alle scheidsmuren omvergehaald en alle onderscheidingen uitgewischt. Alle menschen,

volken, landen zijn opgenomen in het ééne groote, nog steeds zich uitbreidende wereldverkeer en in de sterkste mate van elkander afhankelijk geworden. En uit die nieuwe, zich voortdurend vervormende maatschappij dringt zich hoe langer hoe sterker die groote tegenstelling naar voren, welke met den naam van kapitalisme en proletariaat wordt aangeduid. Het socialisme maakt zich aan eene geweldige overdrijving schuldig, als het de gansche geschiedenis der menschheid, vooral in den tegenwoordigen tijd, uit het gezichtspunt van den klassenstrijd beziet; maar toch is de ophooping van het kapitaal in de handen van millionairs, multimillionairs en milliardairs, van maatschappijen en bankvereenigingen een bedenkelijk verschijnsel; waartegen het leven van millioenen arbeiders in mijnen en fabrieken somber en donker afsteekt.

In de vorige maand zeide de socialistische afgevaardigde in het Engelsche Lagerhuis, de heer Philip Snowden, dat de omzet van den buitenlandschen handel in het jaar 1912 twaalfhonderd millioen gulden meer bedroeg dan in 1911, en dat toch drie millioen inwoners in datzelfde jaar soms de toevlucht moesten nemen tot de openbare armenzorg; dat één vierde of misschien zelfs één derde van de arbeiders erbarmelijk zijn gehuisvest, en dat dierendertig percent der volwassen loonarbeiders minder dan vijftien, en vele daglooners minder dan twaalf shilling 's weeks verdienen. En als hij daar dan nog aan toevoegde, dat de leden van het Lagerhuis in 1912 in de koffiekamer zesennegentig duizend gulden aan wijn uitgaven, dat is gemiddeld zes gulden per week en per hoofd; dat de loonen in 1912 wel met twaalf millioen gulden stegen, maar meest onder de pressie van werkstakingen, dat de mijneigenaars acht, tien en twaalfmaal meer verdiend hebben dan tot dekking der ingevoerde minimumloonen noodig was, en dat de steenkolen in de laatste veertien jaren met 48 percent gestegen waren — dan maakt dit den indruk eener schrille tegenstelling, die door de ziel snijdt en om verzoening roept.

Brengt u daarbij nog voor den geest de schrikkelijke verwoestingen, in de moderne maatschappij aangericht door het alkoholisme, de prostitutie en de criminaliteit! Van het alkoholisme werd nog onlangs op grond van deskundige voorlichting in de N. R. C. getuigd, dat het in zijn gevolgen het vreeselijkste van alle gevaren is, die de volksgezondheid bedreigen. De drankzucht brengt armoede en ellende, ziekte en misdaad voort. Verjaagt meer dan eenige andere kwaal het geluk uit de gezinnen. Een zesde gedeelte van de verpleegden in de krankzinnigengestichten zijn slachtoffers van den alcohol. In de gasthuizen liggen honderden ziek aan de gevolgen van het alkoholisme. Meer dan de helft van de veroordeelden zijn door het gebruik van den alcohol in de gevangenis gekomen. En wat 't rampzaligste is: den nakomelingen van den dronkaard wacht een abnormaal zware strijd om het bestaan, waarin zij, door hun gemis aan lichamelijk en geestelijk weerstandsvermogen, zooveel te eerder tot ziekte en misdaad vervallen.

Niet minder gevaar levert de tweede volkszonde, de prostitutie, op. Al vleit men zich niet met de verwachting, dat deze zonde ooit uitgeroeid kan worden, daar ze altijd en overal heeft bestaan en de kerk na Augustinus zelfs de meening ging koesteren, dat de staat haar om de zwakheid des menschen dulden moest — toch neemt zij in onze maatschappij zulke uitgebreide proportiën aan, dat iemand de schrik om het hart kan slaan bij de gedachte, waar dit alles op uitloopen moet. Zij wordt immers in onze dagen bevorderd door de sociale misstanden, gebrek aan woning, kleine tractementen, duurte der levensmiddelen, verzwaarde huwelijksmogelijkheid, vermeerdering van het aantal jonge mannen en vrouwen, die in eene karig bezoldigde betrekking leven enz.; maar ze wordt bovendien, als het ware stelselmatig gekweekt door de prikkellektuur, de onzedelijke voorstellingen in schrift en beeld, de telkens weer op verheerlijking van echtbreuk en hoererij uitlopende tooneelstukken, ja zelfs door de zoogenaamde

wetenschappelijke verdediging van vrije liefde en homosexualiteit. Ze komt zeer zeker ook op het platteland voor, maar ze vindt toch haar eigenlijke broeinest in de groote steden, van welke er thans in Europa reeds meer dan dertig zijn met boven de half miljoen inwoners, en die de scherpste contrasten in zich vereenigen. Daar treft men het felste licht en de zwartste duisternis, de rijkste weelde en het nijpendst gebrek, de prachtigste woningen en de ellendigste krotten, de schitterendste straten en pleinen en de somberste achterbuurten aan. Maar de prostitutie weet overal haar weg te vinden; zij bloeit in de paleizen der grooten evengoed als in de schamele vertrekken der armen; ze houdt er een handel in blanke slavinnen op na, die over de gansche wereld zich uitstrekt, en zij ondermijnt het leven der maatschappij door haar verwoesting van het huwelijk, door haar ontbinding van gezins- en familielevens, door haar stroom van venerische krankheden.

En daarbij komt in de derde plaats nog de criminaliteit. Evenals in enkele andere landen, zijn ook in ons land de cijfers der criminaliteit niet verontrustend, daar ze in de laatste jaren voortdurend daalden. Maar toch zijn er ook zorgwekkende feiten. Daartoe behoort in de eerste plaats de toeneming van het aantal aanslagen op leven en eerbaarheid; er valt bij de misdadigers eene stijgende brutaliteit waar te nemen, zooals de autobandieten in Frankrijk daarvan al een zeer sterk sprekend bewijs leverden; ze kennen geen perken meer en rekenen een menschelijk leven voor niets. Dat komt ook daarin uit, dat de zelfmoord, trouwens soms van wetenschappelijke zijde in vollen ernst als recht op den dood verdedigd, van jaar tot jaar toeneemt; in Weenen bijv. klom ten vorigen jare het aantal zelfmoorden met twintig percent, en over geheel Europa wordt dit aantal in één jaar op meer dan 40,000 geschat. En dan brengt de crimineele statistiek ook nog dit droeve feit aan het licht, dat misdaden op steeds jeugdiger leeftijd, soms door knapen en meisjes van tien en twaalf jaar, worden gepleegd, en dat steeds meerderen, na de straf voor hunne eerste

misdaad ondergaan te hebben, straks in de maatschappij weer tot dezelfde of eene verwante misdaad terugvallen. Dit alles wijst er op, dat het besef van zonde en misdaad, van schuld en straf in bedenkelijke mate verzwakt; en ongetwijfeld zou dit nog veel duidelijker aan het licht treden, als de gebrekkige crimineele statistiek door eene betrouwbare moreele statistiek kon worden aangevuld.

Zulke toestanden van geestelijke en stoffelijke ellende kunnen nu jaren lang bestaan, zonder dat iemand er erg in heeft en aan verbetering denkt. Maar als ze in hunne schrikkelijkheid zich verder ontwikkelen, dan gaan er toch ten slotte de oogen voor open, en staan allerwege de mannen en vrouwen op, die alarm roepen en naar hulp en redding omzien. Zoo is het ook met die toestanden gegaan, welke in de achttiende en negentiende eeuw op godsdienstig, zedelijk en maatschappelijk gebied zich voorgedaan hebben. En gelukkig is de reddende hand toen niet alleen van godsdienstige en kerkelijke zijde uitgestoken. Want de toestanden, boven met een enkel woord geschetst, gingen niet alleen den Christen en de kerk, maar ook den staat en heel de maatschappij en alle burgers aan; de kerk alleen zou tot hunne verbetering onbevoegd en onbekwaam zijn geweest. Dankbaar erkennen wij dus de hulp, door overheid, vereenigingen en particulieren geboden, om het menschelijk leed te verzachten en de maatschappelijke ellende te verminderen. Als de overheid bijv. kinderen en vrouwen en werklieden tegen het geweld en den list in bescherming neemt, als particulieren en vereenigingen zich het lot der menigvuldige ellendigen aantrekken en in hospitalen en gestichten hunne verpleging ter harte nemen, dan heeft dat alles en nog veel meer op onze waardeering en erkentelijkheid aanspraak. Allen, die in deze dingen arbeiden, zijn onze vijanden niet, maar onze medestanders en bondgenooten. De nood is zoo groot, dat de samenwerking van zoo velen mogelijk vereischt wordt.

Maar toch verblijden wij ons, dat ook van positief-christelijke

zijde, en in evenredig niet minder getal, de mannen en vrouwen zijn opgestaan, die bij het aanschouwen van deze toestanden iets gevoeld hebben van de ontferming, waarmede Christus bewogen werd, als hij de scharen zag, die vermoeid en verstrooid waren, gelijk schapen, die geen herder hebben. Er valt niet aan te denken, om hier ook maar de namen te noemen van hen, die op dit terrein de voetstappen van Jezus hebben gedrukt. Maar ik moet toch eene uitzondering maken voor de gebroeders Wesley en Whitefield, de vaders van het Methodisme, die in de godsdienstige en zedelijke verwildering van het Engeland der achttiende eeuw in letterlijken zin tot de scharen zijn uitgegaan, en haar in woord en in daad het Evangelie des geloofs en der liefde hebben gebracht. In diezelfde eeuw breidde op het vasteland het Rationalisme zijne heerschappij steeds verder over de geesten uit, — datzelfde Rationalisme, dat in Engeland zijn oorsprong had, maar daar teruggeslagen en van zijn invloed op het volk beroofd werd —, totdat het in de Fransche Revolutie zijne zegepraal vierde en tegelijk zijne ontbinding beleefde. En eerst toen die Revolutie uitgewoed was, is ook op het vasteland en in ons vaderland, eene eeuw na Wesley, die geest der ontferming ontwaakt, die in den naam van Christus het verlorene te herwinnen en het gevallene weder op te richten zocht. Ook hier vermijd ik het roemen van menschen. Maar toch mag ik voor ons land den naam van Otto Gerhard Heldring en voor Duitschland dien van Johann Hinrich Wichern niet onvermeld laten, want zij zijn het vooral geweest, die ons oog voor het werk der inwendige zending ontsloten en dezen arbeid ons op het hart gebonden hebben. Aan laatstgenoemde danken wij ook den naam, waarmede dit werk gewoonlijk aangeduid wordt. Want al is deze misschien het eerst door Prof. Lücke te Göttingen in 1843 gebezigd, Wichern heeft hem toch gepopulariseerd en vertaald of onvertaald ingang doen vinden ver buiten de grenzen van zijn volk en zijn land. Daartoe droeg in de eerste plaats de verhandeling bij, welke hij in 1844 onder den titel: Die Nothstände

der Protestantischen Kirche und die Innere Mission, het licht deed zien. Maar veel krachtiger stoot ging nog van de aangrijpende rede uit, welke hij op den eersten Duitschen Evangelischen Kirchentag te Wittenberg in het revolutiejaar 1848 uitsprak, en waarin hij allen geloovigen Christenen de beroemd geworden woorden toeriep: Es thut Eins not, dass die Evangelische Kirche anerkenne: Die Arbeit der Inneren Mission ist mein, die Liebe gehört mir wie der Glaube!

Er bestaat, naar mij voorkomt, geen overwegend bezwaar, om dezen naam van Innere Mission over te nemen. Want al is de naam zending voor den Evangeliearbeid onder de Heidenen geijkt; ook als wij van Evangelisatie spreken, bedienen wij ons van een woord, dat in het Nieuwe Testament eene andere beteekenis had en juist voor wat wij thans zending noemen gebruikt werd. Voorts wordt het begrip door de toevoeging van het adjectief: inwendige, nader en duidelijk bepaald, en houden we daarmee terecht de gedachte vast, dat ook de arbeid onder afgedwaalde Christenen niet van het goeddunken der kerk afhangt, maar tot hare roeping behoort. En eindelijk hebben wij een naam noodig, die algemeen is en alles samenvat wat tot het terrein der Inwendige Zending behoort, en een betere naam is daarvoor tot dusver niet aan de hand gedaan.

Want deze arbeid is overal, zoowel bij Wesley als bij Wichern en Heldring, klein begonnen, maar gaandeweg zoo toegenomen, dat hij schier tot alle gebieden en toestanden des levens, tot alle kringen en klassen der maatschappij zich uitstrekt. Kerk en theologie hebben beide hare grenzen moeten uitzetten, om aan de practijk en de theorie van dezen arbeid eene plaats in te ruimen. Maar hoe uitgebreid die arbeid ook zij, hij valt duidelijk in twee groepen van werkzaamheden uiteen, die door Evangelisatie en Philanthropie, Getuigen en Redden, geloofs- en liefde-arbeid, geestelijk en maatschappelijk werk kunnen worden aangeduid. Natuurlijk is hiermede geene scheiding bedoeld, want, gelijk

er geene echte philanthropie is zonder Christendom, zoo is er geen waarachtig geloof, zonder dat het in werken der liefde zich uit. Terwijl dus de naam van Inwendige Zending al dien arbeid aanduidt, die de van het woord Gods vervreemde Christenheid weder van on- en bijgeloof, benevens van allerlei leed en ellende bevrijden wil, wordt met Evangelisatie bepaaldelijk die verbreiding des Evangelies in woord en geschrift bedoeld, welke vanwege of onder toezicht en leiding der kerk onder de gedoopte, maar van het geloof min of meer vervreemde Christenen geschiedt.

Deze omschrijving wijkt van andere daarin af, dat zij de evangelisatie van den aanvang af rechtstreeks of zijdelings met de kerk in verband brengt. Vele warme voorstanders van en vele ijverige arbeiders in Gods koninkrijk stellen kerk en evangelisatie van huis uit met elkaar in eene scherpe tegenstelling, en verstaan onder evangelisatie juist zulk een arbeid, die niet door of vanwege de kerk geschiedt, maar buiten haar om door particuliere personen of vereenigingen, naar eigen lust en goedvinden, ter harte en ter hand genomen wordt. De droeve toestanden, waarin hedendaags de kerken verkeerden, mogen tot zekere hoogte deze gedragslijn rechtvaardigen, wijl het altijd nog veel beter is, dat er op dit gebied, evenals op dat der buitenlandsche zending, iets niet op de rechte wijze geschiedt dan dat er in het geheel niets geschiedt. Maar goede evangelisatie behoort toch rechtstreeks of zijdelings van de kerk uit te gaan en door haar arbeid zelfs onnoodig en overbodig te worden gemaakt.

Als het toch in eene kerk zoover kwam, dat Evangelisatie in boven omschreven zin noodzakelijk werd, dan is dat in de eerste plaats een bewijs, dat de kerk hare roeping verwaarloosd, haar plicht verzuimd heeft. Zij heeft dan zelve bekeering van noode. En waarachtige bekeering is altijd een hartelijk leedwezen over en een haten en vlieden van de zonde, benevens een oprechte lust

en liefde, om naar den wille Gods in alle goede werken te leven. Zij bestaat dus niet in zulk een belijden van schuld, dat met lijdelijke berusting in den zondigen toestand gepaard gaat en dezen zelfs gaat voorstellen als een door God opgelegd oordeel, dat met geduld gedragen moet worden. Het echte leedwezen openbaart en bewijst zich daarin, dat men, eigen wil verzakende, Gods wil gaat doen. Over wat nu bij een gereformeerden kerkstaat de wille Gods en dies de roeping der geloovigen is, kan moeilijk twijfel bestaan; de Schrift spreekt hier duidelijk genoeg. Naarmate het volk der Joden zich tegen Hem stelde, heeft Jezus zijne discipelen rondom zich vergaderd, van hen reeds vóór zijne opstanding en hemelvaart als van eene gemeente (ecclesia) gesproken en aan die gemeente een eigen bestaan en leven, eene eigene regeering en macht, een eigen dienst en tucht geschonken. De kerk is dus eene instelling van Christus, waarmede wij niet doen kunnen wat wij willen, maar die alleen aan Hem onderworpen is en naar zijne geboden wandelen moet. Zij is op de belijdenis van zijn naam gegrond, op het fundament van apostelen en profeten gebouwd, opgericht in de wereld als een pilaar en vastigheid der waarheid. Zoo heeft zij zich dan te openbaren als het lichaam van Christus, den openbaren ongeloovige en goddelooze uit haar midden weg te doen, en zichzelf onberispelijk te bewaren tot de toekomst van haren Heere Jezus Christus.

Al deze geboden voor het leven der kerk zijn in het Nieuwe Testament zoo veelvuldig en tevens zoo duidelijk, dat geen Christelijke consciëntie aan hun klem zich ontworstelen kan. Toch wordt dit menigmaal beproefd. Vooral tracht men tot in onze dagen toe van den weg der gehoorzaamheid af te manen, wijl hij tot scheiding leidt en deze scheiding apriori, als een prijsgeven van het volksgeheel en van de nationale kerk, veroordeeld wordt. Afgezien nu daarvan, dat dit argument de erkenenis insluit, dat voor getrouwheid aan 's Heeren woord in de nationale kerk geen plaats is; indien het iets bewijst, bewijst het reeds dadelijk te veel;

immers zouden daarmee ook de uitleiding der Nieuwtestamentische gemeente uit de nationale kerk van Israël en de reformatie der kerk in de zestiende eeuw als onrechtmatig afgekeurd zijn; ja, men verzwakt er het eigen standpunt mede, doordien men bij den voortduur van de Roomsche kerk zich gescheiden houdt, die niet minder dan twee millioen zielen, bijna een derde deel van onze bevolking telt, en binnen den kerkelijken kring duizenden bij duizenden leden feitelijk aan allerlei wind van leer prijsgeeft, omdat er van geestelijke bearbeiding geene sprake kan zijn. Maar daar komt bij, dat overwegingen van utiliteit en opportuniteit nooit het gebod Gods op zijde kunnen zetten noch van zijne kracht kunnen berooven. Blind in de toekomst, hebben de Hervormers alleen gezien in het gebod; in dien weg zijn zij ook voor ons geheele land en volk ten zegen geweest. Een rijk toch, dat tegen zichzelf verdeeld is, kan niet bestaan; als het zout zelf zouteloos wordt, kan het nergens meer mede gezouten worden. Daarentegen, als de kerk, hoe klein ook, eene stad op den berg is en een licht op den kandelaar, dan gaat er ook ver naar buiten kracht en zegen van haar uit. In het houden van Gods geboden is altijd groote loon.

Zulk eene op den grondslag der belijdenis herstelde kerk heeft nu allereerst ervoor te zorgen, dat binnen haar kring aan evangelisatie geene behoefte ontstaat. Zoodra deze noodzakelijk wordt, is de kerk reeds in haar plicht tekort geschoten. Zij moet dus preventief te werk gaan, want voorkomen is ook hier gemakkelijker en beter dan genezen. Haar eerste taak bestaat dus naar de onderwijzing der Schrift in de volmaking der heiligen, in het werk der bediening, in de opbouwning des lichaams van Christus. Ze moet haar trouw aan Gods gebod bewijzen in de getrouwheid, waarmee zij woord en sacrament bedient, de regeering en de tucht handhaaft, de onmondige leden der gemeente onderwijst, de geloovigen in hunne huizen bezoekt, de zieken verzorgt, in de behoeften der heiligen voorziet. Indien zij dit alles vanwege

het klein getal der ambtsdragers of den grooten omvang der gemeente niet meer naar eisch behartigen kan, mag zij niet moedeloos bij de pakken gaan neerzitten, maar moet zij of de gemeente splitsen naar buurten of wijken, of het aantal ambtsdragers vermeerderen, of ook behulpzels zich toevoegen als catechiseermeesters, ziekenbezoekers, collectanten, diakonessen, colporteurs enz.; want er zijn in de gemeente geene ambten zonder gaven, maar er zijn in haar wel vele gaven zonder ambten, die niet verzuimd mogen worden, doch ijverig moeten ontwikkeld, ten dienste der gemeente behooren en ook nog veel beter dan tot dusverre kunnen aangewend worden.

Welke van deze drie wegen in een gegeven geval de voorkeur verdient, hangt van allerlei plaatselijke omstandigheden af, en kan hier niet nader besproken worden. Maar als algemeene regel mag gelden, dat het persoonlijk contact van den dienaar des woords met elk lid van zijne gemeente gehandhaafd blijve en niet ongemerkt tot eene sine cure worde verlaagd; als de herder zijne schapen zelfs niet meer bij name kent, raken ze verdwaald en verstrooid. Indien deze regel verwaarloosd wordt, komt, bij de buitengewone uitbreiding van vele steden en bij den machtigen invloed der hedendaagsche cultuur, in een kort verloop van tijd de kerk op den achtergrond te staan, wordt ze verdrongen uit het bewustzijn, en raakt ze weldra bij haar eigen leden in het vergeetboek. Het is wel moeilijk en zwaar, maar toch, de kerk moet blijven in de concurrentie der haar omringende machten; ze moet zich stellen op de hoogte van den tijd; eigenlijk moest zij voorop- en vooraangaan, als in de dagen der Reformatie; maar in elk geval, zij mag niet achterblijven en allerminst door eigen schuld er de oorzaak van zijn, dat zij in de evolutie der eeuw als eene „quantité négligeable” wordt beschouwd en behandeld.

Zulk eene kerk, in verband met andere over heel het land

verspreid, wordt een pilaar en vastigheid der waarheid, een dam tegen den stroom van allerlei dwaling, en tevens een haard van heilig vuur en een centrum van actie. De eerste eeuwen van onze jaartelling leveren er ons het bewijs voor. Want toen is, om het nog eens te herinneren, na den zendingsarbeid der apostelen, de gemeente vooral voortgeplant en uitgebreid van binnen uit, door hare innerlijke ontwikkeling, door de trouwe belijdenis en het heilig leven van hare leden. De kerk zelve was de eerste en grootste zendingsmacht in de wereld. En zoo heeft zij zich ook weer in de eeuw der Hervorming op Gereformeerde erve geopenbaard. Want er is hier een aanmerkelijk verschil tusschen Luther en Calvijn. De Duitsche Hervormer stelde er zich allengs mede tevreden, dat de zuivere bediening van woord en sacrament in de kerk was hersteld, en liet regeering en tucht en barmhartigheid aan staat en maatschappij over. In den Hervormer van Genève woonde echter een andere geest. Hij begreep en bracht het in praktijk, dat het koninkrijk der hemelen een zuurdeesem was, die al de maten meels geheel doorzuren moest; een mostaardzaad, dat opwassend tot een boom werd, alzoo dat de vogelen des hemels komen en nestelen in zijne takken. Calvijn zag in het Christendom niet bloot een beginsel van nieuw geestelijk leven, maar ook een element, het voornaamste element van cultuur; het Evangelie was voor hem eene blijde boodschap aan alle creaturen, ook aan gezin, maatschappij, staat, wetenschap en kunst. Zijne volgelingen houden er, goed beschouwd, in het geheel geen afscheidingsbeginselen op na, maar alleen reformatorische beginselen, die inwerken op heel het volk en op de gansche maatschappij. Separatie is geen beginsel, door hen aanvaard; hoogstens een nood, die hun opgelegd is, gelijk zelfs in de Acte van Afscheiding ten jare 1834 niet onduidelijk werd verklaard.

De reformatie beginne dus bij de kerk in hare eenheid van organisme en organisatie, maar zij zette zich dan, van deze basis van operatie uit, in heel het volksleven voort, en breide

zich tot alle kringen uit. Als de antirevolutionaire partij, die in de Gereformeerde kringen binnen en buiten de Nederl. Hervormde kerk hare talrijkste en trouwste leden telt, van het begin van haar optreden af voor de vrijmaking van school en kerk en maatschappij heeft geijverd, dan bewijst zij daarmede voldoende, dat de beginselen, die haar leiden, niet op separatie van een deel des volks, maar op reformatie van, zoo mogelijk, het gansche volk zijn gericht. Er is dus geen verschil over het doel, maar alleen over de beste methode, die tot dit doel leidt. En dan verdient zeker die reformatie, welke met de kerk begint en vandaar naar steeds grooter kring zich uitbreidt, verre de voorkeur boven alle andere pogingen, die tot kerstening van het volksleven worden aangewend. Want zij werkt niet slechts op enkelen, doch organisch op het gansche volk in; zij werkt niet bloot van buiten naar binnen, maar ook van binnen naar buiten; zij valt den vijand niet alleen in een zijner bolwerken, maar in het hart der vesting zelve aan. Ook in onze belijdenis behoudt artikel 36 zijne plaats, al is alle dwang bij deze reformatie juist om des Evangelies wil te veroordeelen.

Maar men kan en moet het eene doen, zonder het andere na te laten. Indien men, wat op dit oogenblik buiten beoordeeling blijft, van meening mocht zijn, dat in de Gereformeerde kerken geene behoefte aan evangelisatie bestaat, wjl al hare leden in voldoende mate geestelijk verzorgd worden, dan zou ons dit toch nog niet van dezen arbeid der inwendige zending ontslaan, wjl wij van alle zijden ons omringd zien door eene steeds groeiende schare van menschen, die misschien voor een deel bij eene of andere plechtigheid zich nog even de kerk herinneren, maar die overigens en die grootendeels van het Evangelie van Christus zoo goed als niets meer verstaan en in de diepste geestelijke onkunde voortleven. Toen Wichern in 1848 de hartstochten zag woeden, welke de revolutiegeest in alle landen opgewekt had,

schreef hij op zijne terugreis van de audientie bij Koning Friedrich Wilhelm IV in Berlijn naar huis: Tausende von Thatsachen und Besorgnissen diktieren die Nothwendigkeit der Inneren Mission; en hij sprak zich daarmee volstrekt niet te sterk uit. Men kan er zich schier geen denkbeeld van vormen, hoe diep en hoe breed reeds de volslagen onkunde aangaande Bijbel en Christendom, het ruwste ongelooft, zelfs ten aanzien van het bestaan van God, ziel en onsterfelijkheid, de meest geruste onverschilligheid in betrekking tot alle geestelijke dingen in de kringen des volks is doorgedrongen. De atmosfeer, waarin wij leven, vooral natuurlijk in de groote steden, is voor het godsdienstig en zedelijk leven zoo verderfelijk, dat men het woord verstaan kan, hetwelk eene vrouw in de Duitsche hoofdstad eens uitriep: hier in Berlijn moet men wel goddeloos worden!

Voor deze toestanden mogen wij het oog niet sluiten; van die groote schare des volks, die in geestelijke en stoffelijke ellende dreigt weg te zinken, kunnen wij niet, onze handen wasschende in onschuld, ons terugtrekken; veel minder is het ons geoorloofd, als Farizeërs den vloek over haar uit te spreken, omdat zij de wet niet kent, of met Kaïn van alle verantwoordelijkheid voor den broeder ons te ontslaan. Als burgers van hetzelfde land, als zonen van hetzelfde volk, als kinderen derzelfde Reformatie en als gedoopten in denzelfden naam, staan wij tegenover deze schare niet vrij. Jezus heeft ons een geheel ander exempel nage-laten. Reeds dadelijk bij zijn optreden sprak Hij het in de synagoge te Nazareth uit, dat de Heere Hem gezalft en gezonden had, om den armen het Evangelie te verkondigen, om te genezen de gebrokenen van hart, om den gevangenen te prediken loslating en den blinden het gezicht; om de verslagenen henen te zenden in vrijheid en om te prediken het aangename jaar des Heeren. In overeenstemming met dit doel zijner zending, ging Hij het land door, predikende en goeddoende, en alle ziekten en kwalen genezende onder het volk, zoodat Hij tot bewijs van zijn Messias-

schap aan de discipelen van Johannes dit antwoord voor hun meester kon medegeven: de blinden worden ziende en de kreupelen wandelen, de melaatschen worden gereinigd en de dooven hooren, de dooden worden opgewekt en den armen wordt het Evangelie verkondigd; en zalig is hij, die aan mij niet zal geërgerd worden. En zoo wil Hij, dat ook zijne discipelen in de wereld optreden zullen; Hij stelde hun den barmhartigen Samaritaan voor oogen, die zich ontfermde over den mensch, die onder de moordenaars viel en tegenover wien priester en levië hooghartig voorbijgingen. Hij beval hun, in de gelijkenis van den heer, die een groot avondmaal bereidde en velen noodigde, om uittegaan in de straten en wijken der stad, ja zelfs naar de landwegen, en binnen te brengen de armen en verminkten en kreupelen en blinden, opdat het huis vol wierd en geene plaats aan den disch onbezet bleef. En Hij zeide hun aan het einde van zijn leven, dat de erfgenamen des koninkrijks daaraan kenbaar waren en daarnaar geoordeeld zouden worden, dat zij Hem gediend hadden in de hongerigen, die zij verzadigd, in de dorstigen, die zij gedrenkt, in de vreemdelingen, die zij geherbergd, in de naakten, die zij gekleed, in de zieken, die zij verpleegd, en in de gevangenen, die zij bezocht hadden.

Hetzij deze Evangelisatie nu geschiedt in woord of geschrift, door een dienaar des woords of door een ambteloos lid der gemeente, in eene tent of in een lokaal, in huis of op de werkplaats; zij moet altijd geschieden naar dezen regel, dat wij het hebben ontvangen om niet en dus ook behooren te geven om niet. Daardoor zien allen, die aan dezen heerlijken maar zwaren arbeid zich wijden willen, in de eerste plaats zich voor deze vraag gesteld, of zij zelven inderdaad ontvangen hebben wat zij wenschen te brengen aan anderen, want alleen zulk een getuigenis is krachtig, dat opkomt uit het geloof en dies van hart tot hart kan doen spreken. Ten andere zal deze arbeid dan niet geschieden om dank of loon, noch ook om eigen naam te verheerlijken of eigen koninkrijke uit te breiden, maar louter om des Heeren wil. Alle kerkelijk

chauvinisme zij dus der Evangelisatie vreemd! Object van haar arbeid zijn in het algemeen niet degenen, die met bewustzijn en wil tot eene andere kerk behooren en door deze geestelijk verzorgd worden, maar zij allen, die door de kerken sedert tal van jaren verwaarloosd en aan eigen lot worden overgelaten. Onder hen is een groot verschil in rang, stand, ontwikkeling, beschaving, enz., en de evangelisatie heeft daarmede te rekenen, zooals Paulus den Joden een Jood en den Grieken een Griek en allen alles werd, opdat hij er immers eenigen behouden mocht. Onder hen zijn er afkeerigen en vijandigen, die niet te benaderen zijn; zorgeloozen en onverschilligen, bij wie het ploegen op rotsen is; maar er zijn ook verwaarloosden, verlatenen, afgedoolden onder, die geen vrede hebben voor hun hart, en hij wie een goed woord, te rechter tijd gesproken, eene goede plaats kan vinden.

En ten laatste zal de bovengenoemde regel van des Christens ontvangst en uitgaaf hem behoeden tegen overdreven verwachtingen evenzeer als tegen vlagen van moedeloosheid. Zooals de buitenlandsche, zoo heeft ook de inwendige zending op sterken wederstand en op groote teleurstellingen te rekenen; ze moet niet meenen, dat zij ooit de kloof tusschen gemeente en wereld dempen of deze tegenstelling ooit verzoenen zal; de tweeheid blijft tot aan en tot na het einde der eeuwen. Beginnen is daarom bij dezen arbeid in zekeren zin gemakkelijker, want het geschiedt, als door mannen als Wichern de geestdrift in de harten gewekt wordt; maar het voortzetten en het volharden is zwaar, zoodat het ernstig bezinnen ook hier aan het beginnen vooraf dient te gaan. Maar toch, de tijden zijn niet ongunstig te noemen. Want de wetenschap is, ondanks den glans harer ontdekkingen en veroveringen, meer dan ooit van hare beperktheid zich bewust geworden; naar hoogere dingen en eeuwige waarden is eene behoefte ontwaakt, die langen tijd meende door de cultuur bevredigd te kunnen worden, maar die thans in allerlei andere richting voldoening zoekt; en in wijden kring openbaart zich

864702

een gemeenschapsgevoel en eene deernis met het ellendige, welke niet altijd werken op onze wijze en in onzen weg, maar waarover wij ons toch mogen verblijden. Ook Jezus veroordeelde de uitwerping der duivelen door de zonen zijner aanklagers niet. Daarom, het is tijd, om aan den arbeid te gaan, of liever om hem beter en krachtiger dan tot dusver voort te zetten; doen wij het echter niet anders dan in den naam van Hem, die niet kwam om gediend te worden, maar om te dienen en zijne ziel te geven tot een rantsoen voor velen.

